

**ТЕМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ ДЖЕРЕЛ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНЦІВ КАНАДИ Й НІМЕЧЧИНИ
В КОНТЕКСТІ 40-90-Х РР. ХХ СТ.**

Статтю присвячено вивченню змістового компонента джерел про діяльність українців Канади й Німеччини в контексті 40-90-х рр. ХХ ст. з метою відтворення цілісної картини історії материкової України та українського зарубіжжя. Крізь призму функціонування громадських організацій, товариств, об'єднань, громадських установ виокремлено основні види джерел діяльності українців на теренах Канади й Німеччини. Акцентується увага на змісті документів, в яких афішується діяльність українських емігрантів у сфері збереження культурного ландшафту своїх предків. Огляд джерелознавчих матеріалів дозволяє зробити висновок, що нормативні, неофіційні документи, матеріали особового походження української діаспори свідчать, що спільна робота українців за кордоном дозволила організувати громадськість на більш високий рівень активності в збереженні своєї ідентичності. Аналіз джерел діяльності українців в Канаді та Німеччині в контексті 40-90-х рр. ХХ ст. доводить, що діаспорні українці досягли значних успіхів у популяризації культурних досягнень українців у багатьох частинах Канади і Німеччини. Резолюції, листи, загальні дебати, меморандуми та інші джерелознавчі матеріали містять важливу інформацію про українських культурних організаціях, які прагнуть удосконалювати українську культуру в усьому світі.

Ключові слова: джерела, діяльність, діаспорні українці, українці Канади, українці Німеччини, змістовий компонент, матеріали.

Сьогодення потребує докладного вивчення діяльності українців за межами України. Особливий інтерес викликають документи, зміст яких репрезентує особливості діяльності українців Канади й Німеччини, де перебувало найбільше число українців. Пріоритет-

ним залишається вивчення нормативної й неофіційної документації, матеріалів особового походження діаспорних українців. Отже, метою даної розвідки є вивчення змістового компонента джерел про діяльність українців Канади й Німеччини в контексті 40-90-х рр. ХХ ст. із завданням відтворення цілісної картини історії материкової України та українського зарубіжжя

Вибір хронологічних меж зумовлений певними історичними подіями: нижня межа – 40-ті рр. ХХ ст. – початком Другої світової війни; верхня межа – 90-ті рр. ХХ ст. – розпадом СРСР і проголошення незалежності України.

Праці перших літописців українсько-канадської історії – Осипа Олеськова, Нестора Дмитрова, Андрея Шептицького, Никити Будки, а також збірка авторських іммігрантських пісень Теодора Федика – це різні твори, які об'єднує присутня в них історична інформація про перші формаційні роки української громади в Канаді, випробування та успіхи канадських українців [10, с. 287].

До джерел діяльності українських емігрантів можемо віднести документознавчу базу функціонуючих громадських організацій, громадських рухів, конгресів, асоціації, спілок, товариств, об'єднань, громадських фондів, громадських установ у Канаді й Німеччині. Зазначимо, що у 1969 р. минуло 25 років від заснування Комітету Українок Канади. Праця «Двадцять – п'ять років спільної праці» (Вінніпег, Манітоба, 1971) Комітету Українок Канади за час від 1944-1969 рр. з додатком світлин за роки 1970-1971 – є на сьо-

годні одним із основних джерелознавчих матеріалів щодо вивчення історії Комітету Українок Канади, діяльності крайової Управи Комітету Українок Канади, відділів Комітету Українок Канади у Торонто, Вінніпезі, Тандер Бей, Ошаві, Виндзорі, Гамільтоні, Саскатуні, Ріджайні та ін., жіночого руху в Канаді в сфері збереження українських традицій, мови, пісні, звичаїв [3, с. 6].

Збірник матеріалів і документів та фотографій, приурочених 45-річчю Відділу Комітету Українців Канади в Тандер Бей та 95-річчю поселення перших українців в Канаді, зібрав і впорядкував Ілько Козира з метою зберегти для історії докладні дані про вклад відділу КУК і його складових організацій в загальне суспільне і культурне життя української спільноти на цьому терені [11, с. 7]. Видання містить документи про історію українських організацій та про початки і здобутки обох українських Церков.

У результаті дослідження «Нарису історії Конгресу Українців Канади в Торонті» (1891-1991 рр.) з'ясовано, що він всебічно розкриває культурно-мистецьку діяльність українських організацій щодо збереження національної спільноти, культури й мистецтва:

1. Української православної церкви в Канаді [4, с. 21];
2. Музею народного мистецтва в Інституті св. Володимира [4, с. 31];
3. Канадсько-української Мистецької Фундації [4, с. 31];
4. Ліги Українських Католицьких Жінок [4, с. 31];
5. Товариства Української Опери Канади [4, с. 31];
6. Бібліотеки УНО; Бібліотеки Українського Культурного Центру; Українського Бібліотечного Товариства; Українського Народного Дому [4, с. 31];

Звернення до української спільноти Торонто і околиці [4, с. 208], афіші про демонстрацію у 50-річчя голодо-

вого геноциду українського народу (29 травня, 1983) [4, с. 210], подяка від Президії Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців [4, с. 219], сторінки Бюлетеню КУК (ч. 11, 1989) [4, с. 223] та інші матеріали слугують відродженню і розквіту дружніх стосунків між українцями материкової України та українського зарубіжжя.

Книга «A Delicate and Difficult question. Documents in the History of Ukrainians in Canada 1899-1962» презентує колекцію першоджерельних документів:

№ 1 – матеріали дебатів, що стосуються фонду української еміграції від 07 липня 1899 р.; від 12 квітня 1901 р.;

№ 29 – Конституція Української асоціації з надання допомоги Батьківщині від 26 липня 1941 р.;

№ 30 – копія Меморандуму для заступника держсекретаря від 12 жовтня 1941 р.;

№ 39 – Меморандум іноземного відділення директора стратегічних служб щодо українців у Канаді від 8 серпня 1944 р.;

№ 46 – коротка довідка сенату про імміграцію від 5 червня 1947 р. та ін. [1, с. 15, 77, 78, 116, 149].

Ці документи адекватно висвітлюють характер українського політичного і соціального досвіду в Канаді, зокрема: засвідчують, що наплив українських емігрантів в Західній Канаді на рубежі століть викликав національні протиріччя. Кліффорд Сіфтон, міністр внутрішніх справ, захищав імміграційну політику уряду Лор'є на основі економічної необхідності. Критики, однак, переконують у необхідності відповідальної політики, стверджуючи, що економічні міркування осторонь, процес державного будівництва має соціальний вимір з довгостроковими наслідками, які не можуть бути проігноровані.

Загалом колекція включає 55 документів (1899-1962 рр.). Розсекречені

урядові матеріали, які охоплюють роботи, номери центральних Україномовних видань у Канаді, та програмні твердження зроблені організаціями, які також входять в переклад. Ці архівні документи ілюструють активну діяльність українців з організаціями Українсько-Канадського суспільства. Назвемо деякі з них:

№ 1 Загальні дебати, Липень 7, 1899. Українська Імміграція [1, с. 15].

№ 3 Проект Статуту з Українським Соціалістичним Союзом, Соціалістична партія Канада 1907 [1, с. 22].

№ 4 Редакція, Український голос, № 1 Березень 16, 1910 [1, с. 23].

№ 5 Меморандум з Єпископ Н. Будка. Статус Поліпшення Русинів з Канадою, січень 31, 1914 [1, с. 25].

№ 6 Пасторальний лист Єпископу Н. Липень 27, 1914. Заклик України для повернення в Австралійсько-Угорську та допомогу Австралії в Європейському конфлікті [1, с. 28].

№ 7 Пасторальний лист ... скорочений [1, с. 30].

№ 8 Лист Національному Комітету виклик Делегації на Конференцію з метою формування національної церкви, травень 27, 1918 [1, с. 32].

№ 9 Резолюція Національної церкви конференція, липень 1918 [1, с. 34].

У зазначених документах віддзеркалюється особлива увага до питань релігії, культури, науки, освіти.

Цінним джерелом про діяльність українців Німеччини є історичні матеріали Об'єднання Українського Жіноцтва в Німеччині 1959-1966 рр. (ОУЖ), зібрані Сулимою-Бойко О., в яких інформується про:

1. Про проведення 6-го з'їзду Об'єднання Українських Жінок (29-30 квітня та 1-го травня 1961 р.);

2. Про склад Головної Управи ОУЖ (1958 р.). Звіт п. голови О. Сулими-Бойко;

3. Кореспонденція [9, с. 12; 9, с. 34];

4. Реферативні повідомлення [9, с. 16];

5. Про проведення курсів «Малювання писанок», «Українознавства для жінок з мішаних подруж» [9, с. 18-19];

6. Матеріали щодо проведення 7-го з'їзду Об'єднання Українських Жінок (25-26 травня 1963 р.) та Звіт Головної Управи З'їзду ОУЖ в Німеччині;

7. Проведення свята матері у Штутгарті (10.5.1961) [9, с. 35];

8. Пресовий орган ОУЖ – «Жіночий Інформаційний Листок» (ЖІЛ) [9, с. 38];

9. Матеріали про проведення 8-го З'їзду ОУЖ (19 березня, 1966 р.) [9, с. 41].

Останнім часом активізувалася увага науковців до джерелознавчих матеріалів, які розміщують автори на сторінках своїх книг. Так, до праці Ірени Книш «На службі рідного народу. Ювілейний збірник Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб у 25-річчя від заснування (1930-1955)» входять такі документи: Резолюції Крайових Конференцій ОУК від 1934 р. до 1955 р., промова Анастасії Павличенко на I. КК ОУК (1935 р.) та II. КК ОУК (1936 р.), статті, промови про діяльність організаторів ОУК ім. О. Басарабової, враження від подорожі до України [5, с. 464-479, 480, 483, 491, 492]. Друга частина праці «На службі рідного народу. Ювілейний збірник Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб у 50-річчя від заснування (1956-1980)» поглиблює знання про діяльність Центральної Управи Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб, відділів ОУК у роках 1956-1980-х. Оpubліковані статті та спогади Є. Барицької «Серед відламків із місяця» [6, с. 421], Анни Войтович «Думки під «Золотий Ювілей» ОУК» [6, с. 424], Анастасії Лебідь «Олена Залізняк у рядах Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб» [6, с. 445], Марії Дунець «Моя праця в «Жіночому Світі» [6, с. 464] та інші свідчать про значний внесок Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб в інформуванні

суспільства про українське питання, популяризації важливих історико-культурних подій ХХ ст.

Грамоти, привіти, подяки та інші історичні документи, які вміщені в хроніці Відділу УСГ в Едмонтоні (Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні) допоможуть глибше розкрити питання розбудови українського національного життя в Канаді [2].

Отже, огляд джерелознавчих матеріалів дозволяє зробити висновок:

1. Нормативні, неофіційні документи, матеріали особового походження діаспорних українців свідчать, що спільна праця українців за кордоном дозволила організувати українське жіноцтво на вищій рівень активності у збереженні своєї ідентичності.

2. Аналіз джерел діяльності українців Канади й Німеччини в контексті 40-90-х рр. ХХ ст. доводить, що діаспорні українці досягли значних успіхів у популяризації культурних надбань українців в багатьох частинах Канади й Німеччини. Резолюції, листи, загальні дебати, меморандуми та інші джерелознавчі матеріали містять значущі відомості про українські культурні організації, які прагнуть удосконалювати українську культуру в усьому світі [11, с. 21].

Література

1. **A Delicate and Difficult question.** Documents in the History of Ukrainians in Canada 1899-1962 / Bohdan S. Kordan, Lubomyr Y. Luciuk. – Kingston – Ontario, 1986. – 174 p.; 2. **Байрак М.** Українська Стрілецька Громада в Едмонтоні / М. Байрак / ред. кол.: голова Орест Віндик та ін. – Едмонтон, Альберта, Канада. – 240 с. / Bajrak M. Ukrajinsjka Strilecjka Ghromada v Edmontoni // Mykhajlo Bajrak / red. kol.: gholova Orest Vindyk ta in. – Edmonton, Aljberta, Kanada. – 240 s.; 3. **Двадцять** п'ять років спільної праці. – Вінніпер, Манітоба: Накладом Комітету Українок Канади, 1971. – 104 с. / Dvadcatj p'jatj rokiv spil'nojji praci. – Vinniper, Manitoba: Nakladom Komitetu Ukrajini-

nok Kanady, 1971. – 104 s.; 4. **Нарис** історії Конгресу Українців Канади в Торонті, 1991. – 589 с. / Narys istoriji Konghresu Ukrajinciv Kanady v Toronti, 1991. – 589 s.; 5. **На** службі рідного народу. Ювілейний збірник Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб у 25-річчя від заснування (1930-1955) / за ред. Ірени Книш. – Вінніпер: «Новий шлях». – 500 с. / Na sluzhbi ridnogho narodu. Juvilejnyj zbirnyk Orghanizaciji Ukrajinciv Kanady im. Oljghy Basarab u 25-richchja vid zasnuvannja (1930-1955) / za red. Ireny Knysh. – Vinniper: «Novyj shljakh». – 500 s.; 6. **На** службі рідного народу. Ювілейний збірник Організації Українок Канади ім. Ольги Басараб у 50-річчя від заснування (1956-1980). Друга частина. – Торонто, 1984. – 520 с. / Na sluzhbi ridnogho narodu. Juvilejnyj zbirnyk Orghanizaciji Ukrajinciv Kanady im. Oljghy Basarab u 50-richchja vid zasnuvannja (1956-1980). Druha chastyna. – Toronto, 1984. – 520 s.; 7. **History** of Ukrainian Literature in Canada / M.I. Mandryka / Ukrainian Free Academy of Sciences 1968. – 247 p.; 8. **National History** as Cultural Process. Stephen Velychenko. – Canadian Institute of Ukrainian Studies Pree University of Alberta / 1992. – 283 p.; 9. **Сулима-Бойко О.** Матеріяли про діяльність Об'єднання Українського Жіноцтва в Німеччині 1959-1966 рр. / О. Сулима-Бойко. – Мюнхен, 1978. – 62 с. / Sulyma-Bojko O. Materijaly pro dijalnistj Ob'jednannja Ukrajinsjkojho Zhinoctva v Nimechchyni 1959-1966 rr. / O. Sulyma-Bojko. – Mjunktchen, 1978. – 62 s.; 10. **Українська** Канадіана. Збірник матеріалів з історії українців Канади: у 4 т. / [наук. ред. М. Гримич; упор. В. Кіпіані, М. Гримич]. – К.: Дуліби, 2016. – Т. 1: Піонерський період. – 2016. – 288 с. / Ukrajinsjka Kanadiana. Zbirnyk materialiv z istoriji ukrajinciv Kanady: u 4 t. / [nauk. red. M. Ghrymich; upor. V. Kipiani, M. Ghrymich]. – K.: Duliby, 2016. – Т. 1: Pionersjkuj period. – 2016. – 288 s.; 11. **Українці** в Тан-дер Бей. 1941-1986. – Торонто: «Гомін України», 1986. – 319 с. / Ukrajinci v Tander Bej. 1941-1986. – Toronto: «Ghomin Ukrajinu», 1986. – 319 s.

Сорокина О. С. Тематические доминанты источников о деятельности украинцев в Канаде и Германии в контексте 40-90-х гг. XX в.

Статья посвящена изучению содержательного компонента источников о деятельности украинцев в Канаде и Германии в контексте 40-90-х гг. XX в. с целью воссоздания целостной картины истории материковой Украины и украинского зарубежья. Сквозь призму функционирования общественных организаций, объединений, общественных учреждений выделены основные виды источников деятельности украинцев на территории Канады и Германии. Акцентируется внимание на содержании документов, в которых афишируется деятельность украинских эмигрантов в сфере сохранения культурного ландшафта своих предков. Обзор источниковедческих материалов позволяет сделать вывод, что нормативные, неофициальные документы, материалы личного происхождения украинской диаспоры свидетельствуют, что совместная работа украинцев за рубежом позволила организовать общественность на более высокий уровень активности в сохранении своей идентичности. Анализ источников деятельности украинцев в Канаде и Германии в контексте 40-90-х гг. XX в. доказывает, что диаспорные украинцы достигли значительных успехов в популяризации культурных достижений украинцев во многих частях Канады и Германии. Резолюции, письма, общие дебаты, меморандумы и другие источниковедческие материалы содержат важные сведения об украинских культурных организациях, которые стремятся совершенствовать украинскую культуру во всем мире.

Ключевые слова: источники, деятельность, диаспорные украинцы, украинцы Канады, украинцы Германии, содержательный компонент, материалы.

Sorokina O. Thematic dominants of sources about the activities of Ukrainians in Canada and Germany in the context of the 40s-90 s. XX in.

Article is devoted to studying of a substantial component of sources about activity of Ukrainians in Canada and Germany in the context of 40-90 years of the 20 th century for the purpose of a reconstruction of a complete picture of history of continental Ukraine and the Ukrainian abroad. Through a prism of functioning of public organizations, associations, public institutions main types of sources of activity of Ukrainians in the territory of Canada and Germany are allocated. The attention is focused on contents of documents in which activity of the Ukrainian emigrants in the sphere of preservation of a cultural landscape of the ancestors is advertized. The review of source study materials allows to draw a conclusion that normative, informal documents, materials of a personal origin of diaspora Ukrainian demonstrate that collaboration of Ukrainians has abroad allowed to organize the Ukrainian women on higher level of activity in preservation of the identity. The analysis of sources of activity of the Ukrainians in Canada and Germany in the context of 40-90 years of the 20 th century that diasporny Ukrainians have achieved considerable success in promoting of cultural achievements Ukrainian in many parts of Canada and Germany. Resolutions, letters, the general debate, memorandums and others source study materials contain important data about Ukrainian the cultural organizations seeking to improve the Ukrainian culture around the world.

Keywords: sources, activity, diasporny Ukrainians, Ukrainians of Canada, Ukrainians of Germany, substantial component, materials.

*Стаття надійшла до редколегії
01.06.2017 р.*